

KUŞ EVLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNMEK VE YENİDEN TASARLAMAK: İLK YIL TASARIM STÜDYOSU DENEYİMİ

Meltem ÖZÇAKI
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
m.ozcaki@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1291-3184>

ÖZ

Farklı medeniyetler tarafından kuşlara önem verilmiş ve söz konusu ilgi sanat eserlerinde kuş temasına yer verilerek gösterilmiştir. Uçabilmeleri nedeniyle hayranlık duyulmuş, Tanrı'ya yaklaşabildikleri gerekçesiyle kutsal sayılmışlardır. Tüketim amacıyla kendilerine ve gübrelere daha kolay erişebilmek ve sistematik olarak toplayabilmek için çeşitli yuvalar yapılmıştır. Osmanlı Toplumunda da bu bağlamda kuşlar için yapılar inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra diğer medeniyetlerde görülmeyip Osmanlı Devleti bünyesinde görülen bir uygulama vardır. Burada kuşlardan fayda sağlanması düşünülmez. Bu yapılarıdaki amaç sadece kuşların barınması isteğidir. Kuşlar için yapılan kuş evi şeklinde ifade edilen yapıların diğer özelliği, insanların kullandıkları yapıların cephelerinde yer almalarıdır. Osmanlı Mimarisi'nin bir unsuru haline gelmiş kuş evleri, günümüz Türk Toplumunda uygulanmamaktadır. Kuş evlerinin tekrar hatırlanması ve yeniden tasarlanması için Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, birinci sınıfında okuyan 36 öğrencinin katılımı ile bir çalışma yapılmıştır. Çalışma 2019 - 2020 Eğitim Öğretim Yılı, Güz Yarıyılı'nda gerçekleşmiştir. Çalışma kapsamında öğrenciler kuş evleri ile ilgili metin okuması yapmış ve farklı malzemeleri kullanarak kuş evi maketleri gerçekleştirmiştir. Makale kapsamında amaçlanan, öğrenilen ve meydana getirilen ürünler ile ilgili bilginin paylaşılmasıdır. Makalede öncelikle kuş evlerinin Osmanlı Toplumuna ve Mimarisi açısından önemi üzerinde durulmuş ve temel özellikleri aktarılmıştır. Ardından kuş evleri ile ilgili öğrencilerle gerçekleştirilen çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Söz konusu ürünlerden örnekler ait görseller sunulmuştur. Amaçlananlar, elde edilenler ve çalışmanın öğrencilere katkısı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuş Evleri, Mimarlık Eğitimi, Mimari Tasarım, Atölye Çalışması, Maket

THINKING AND REDESIGNING BIRD HOUSES: FIRST YEAR DESIGN STUDIO EXPERIENCE

ABSTRACT

Birds have been given importance by different civilizations and this interest has been shown with the theme of birds in art works. They were admired for being able to fly and considered divine because they could approach God. Various nests have been built in order to access them and their fertilizers more easily and to collect them systematically. In this context, structures were also built for the birds in the Ottoman Society. On the other hand there is an implementation that is not seen in other civilizations, but seen in the Ottoman Empire. The benefit from birds is not considered in this implementation. The purpose of these structures is only the desire to shelter birds. Another feature of the structures expressed as bird houses for birds is that they are located on the façades of the buildings used by humans. Bird houses which have become an element of Ottoman Architecture are not implemented in today's Turkish Society. A study was carried out in order to remember and redesign the bird houses, by the participation of 36 first class students of Department of Architecture in Tekirdağ Namık Kemal University. The study was practised in the Fall Semester of the 2019 - 2020 Academic Year. Within the scope of the study, the students read text about bird houses and made models of bird houses by using different materials. The aim of the article is to share information about

the learned and produced outputs. First of all in the article, the importance of bird houses in terms of Ottoman Society and Architecture is emphasized and their basic features are explained. Afterwards, information was given about the work carried out with the students about bird houses. The photographs of the bird houses are presented. Objectives, achievements and contribution of the study to the students were evaluated.

Keywords: *Bird Houses, Architectural Education, Architectural Design, Workshop, Model*

GİRİŞ

Kuşlar farklı kültürlerin yaşantılarında; edebi eserlerinde; resim, heykel, seramik gibi sanat eserlerinde yer bulmuşlardır. Kediler ve köpekler gibi insanlarla bir arada yaşamışlardır. Kutsal sayılmaları, hayran olunmaları, merhamet gösterilmeleri bu ilginin nedenleridir. Türk Toplumunda da kuşlara önem verilmiştir. Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce kuşları kutsal canlılar olarak kabul etmişlerdir. İslamiyet'i kabul etmelerinin ardından söz konusu yaklaşımı sürdürmüşlerdir. Selçuklu Sanatı'nda çift başlı kartal motifi kullanılması bunun örneklerindedir. Osmanlı Dönemi'nde de kuşlar saygı duyulan ve önem verilen canlılar olmaya devam etmiştir. Beslenmeleri, su içmeleri, hasta olanların tedavisi ve bakımları için imkânlar yaratılmıştır. Kuşlara verilen önemin diğer yönünü etinden, tüyünden, yumurtasından ve gübresinden yararlanma isteği oluşturur. Bunun örnekleri Milattan Önceki yüzyıllardan başlayarak çeşitli toplumlarda görülür. Bunun için çeşitli yapılar inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda da kuşlardan yararlanmak için yapılar yapılmıştır. Kayseri'nin Gesi Beldesi'nde, Kapadokya Bölgesi'nde ve Diyarbakır'da güvercinlikler inşa edilmiştir.

Makale kapsamında önem verilip üzerinde durulan yapılar kuş evleridir. Bunlar Osmanlı Dönemi'nde yapıların cephelerinde yer alan yuvalardır. Dünyadaki diğer medeniyetlerde tarihsel zaman diliminde kuşlar için yapılar yapılmış olmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nde yapılan kuş evleri onlardan farklıdır. Duvarın içinde delik şeklinde ya da duvar yüzeyinden dışarı çıkma yaparak insanlara ait binalara benzetilmişlerdir. Diğer özellikleri insanların kuşlardan herhangi bir fayda görmeyi amaçlamaması ve sadece kuşların barınması için yapılmalarıdır.

Kuş evleri günümüzde Osmanlı Dönemi Mimarisi'nin, yapı üretim biçimlerinin, inşaat malzemelerinin değişmesi ve belki de en önemlisi toplum kültürünün değişmesi nedeniyle yapılmamaktadır. Tarihi yapıların yeterince korunmaması, onarılmaması, restore edilmemesi sebebiyle de söz konusu zenginlikler kaybolmaktadır. Günümüzde sınırlı sayıda yeni kuş evi yapılmakla birlikte bunlar çoğunlukla kuşların içinde barınması için değil, birer sanat eseri şeklinde ele alınıp sergileme amacıyla yapılmaktadır. İnsanların kuş evleri ile ilgili yeterince bilgisinin olmaması da düşündürücüdür. Kuş evlerinin korunmaları, envanterlerinin çıkarılması, üzerinde yer aldıkları yapılar ile birlikte bozulmalarının engellenmesi, gerekiyorsa restore edilmeleri ve yok olmalarının önüne geçilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bunların dışında yeni kuş evlerinin yapılması da kültürel sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

Tasarım geniş bir bilgi alanına yayılan, çok disiplinli ve disiplinlerin etkileşimi nedeniyle karmaşık bir eylem türüdür. Mimarlık "bina tasarımı" ve "mekan kurgusu" ile sınırlı değildir. Mimarlık sanat, sosyal ve kültürel boyutların iç içe bulunduğu bir çalışma alanıdır. İnsan ve toplum araştırmalarını da kapsar. Tasarım sosyal, antropolojik, psikolojik, kültürel, tarihsel, vb. boyutları içerir (İncedayı, 2008: 9). Sanat, bilim, felsefe, estetik ve teknoloji ile iç içedir (Seylan, 2019: 7). Mimari düşüncenin yapısı akışkandır. Dünyayı duyuları ile algılayan birey, zihninde bir bütün halinde kavrar. Hayal gücünü katarak tasarım ürününü meydana getirir. Mimarlık ve tasarım süreçlerinde farklı alanlardan düşüncelere ulaşılması, yeni düşüncelere açık olunması, geçerliliklerinin sınanması için yolların bulunması ve bunları amaca uyarlama yeteneğine sahip olunması önem taşır (Çağlar, 2019: 10).

Bu bağlamda Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, birinci sınıfında okuyan öğrencilerle birlikte kuş evleri üzerine bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın başlangıcında öğrenciler kuş evleri hakkında bilgileri olmadığını ve kuş evi görmediklerini ifade etmiştir. Çalışma kapsamında metin okuması yapılmış, kuş evlerinin görsellerine ulaşabilecekleri kaynaklar önerilmiştir. Okumalar toplu halde tartışma ortamında değerlendirilmiştir. Günümüzde kuş evlerinin yapılmama nedenleri hakkında konuşulmuştur. Günümüzde kullanımları için fikir üretmeleri istenmiştir. Öğrenciler maket

malzemeleri belirlemiş ve her öğrenci birbirinden farklı bir maket malzemesi ile bir kuş evi maketi yapmıştır.

Makale kapsamından kuş evlerinin önemi ve kuşlar için yapılmış diğer yapılardan farkları üzerinde durulmuş; kuş evlerinin çeşitleri, yapılar üzerindeki yerleri, yapımlarında kullanılan malzemeler gibi özellikleri aktarılmış ve öğrencilerle yapılan çalışma hakkında bilgi verilmiştir. Öğrenci çalışmalarından görsellerle konu örneklenmiştir.

KUŞ EVLERİNİN ÖNEMİ

Kuş evleri Osmanlı Toplumunun kuşlara verdiği önemi göstermesi ve Osmanlı Mimarisi'nin bir unsuru olması açısından önemlidir. Osmanlı Devleti'nde kedi, köpek, kuş gibi sokak hayvanlarına önem verilmiştir. Bunun örnekleri imparatorluğu ziyaret eden yabancıların anılarını içeren metinlere yansımıştır. Ayrıca hayvanlar için hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Mekke, Medine gibi kutsal yerlere seyahat ettikleri için kutsal sayılan leyleklerin geçiş güzergâhları üzerinde hasta olanların tedavisi ve bakımı için vakıflar hizmet vermiştir. Hasta olanlarının tedavisi için dünyadaki ilk ve tek leylek hastanesi Bursa'da Gurebâhâne-i Laklaka ismi ile kurulmuştur. Osmanlı Toplumunda ölen kişilerin miraslarından pay ayrılarak sokak hayvanlarının beslenmesini vasiyet ettiği uygulamalar söz konusuydu (Çolak, 2019; Çolak, ty.a; Ürgüplü, 2013: 60-62). Padişahlar tarafından yaptırılan külliyelerin vakfiyelerinde kuşların beslenmesi için pay ayrılıyordu (Çolak, 2019; Barışta, 2011: 131). Sokak hayvanlarının bakımını sağlayan vakıflar kurulmuştu. Buralarda Mancacı ismi ile bilinen kişiler çalışıyordu (Çolak, 2019; Çolak, ty.a; Ürgüplü, 2013: 60-62). Aç hayvanların beslenmesi için yaratılan imkânlar, barınmaları için oluşturulan mekânlar, su içmeleri için yapılan suluklar, tedavileri için kurulan hastaneler Osmanlı Toplumundaki uygulamalardı.

Kuş evleri Osmanlı Toplumunu tarafından yapılan, Kayseri'nin Gesi Beldesi'ndeki; Nevşehir, Kayseri ve Niğde çevresini içine alan Kapadokya Bölgesi'ndeki ve Diyarbakır'daki güvercinliklerden farklıydı. Güvercinliklerin yapım amacı hayvanların et, yumurta, tüy ve gübresinden faydalanmak ve bunların düzenli bir şekilde toplanmasıydı (İşçen, 2009). Kuşlar kutsal sayıldıkları için Osmanlı Dönemi'nde yenmeleri yaygın değildi (İşçen, 2007). Güvercinlikler belli bölgelerde yapılıyordu.

Dünyanın farklı coğrafyalarında, medeniyetlerde ve kültürlerde kuşlar için yapılar inşa edilmiştir. Bunlar Osmanlı coğrafyasında yer alan güvercinlikler gibi kuşlardan yararlanma amacı ile yapılmıştır. Metinlerden elde edilen bilgilere dayanarak kuşlar için ilk yapıların, Mezopotamya'da yapıldıkları düşünülür. M.Ö. 8.-7. Yüzyıllarda ilk güvercinliklerin inşa edildiği düşünülür. Kayalara oyulan çok sayıda tünek yuvayı içeren oluşumlar şeklinde ifade edilirler. Helenistik ve Roma Dönemi'ne kule şeklinde güvercinlikler inşa edilmiştir. İsrail'de ve İsfahan'da daire planlı yapılar uygulanmıştır (Serim, 2016: 7). Avrupa'da kuşlardan besin maddesi olarak yararlanmak için söz konusu uygulamalar görülür (Ferri, 2018). Eski dönemlerde İtalya'da bazı evlerin tepe pencerelerinin iç bölümlerindeki güvercinlikler bunun örnekleridir (Bektaş, 2003: 51). Mısır'da da bu amaçla kuşlar için yapılar yapılmıştır (Bektaş, 2003: 27).

Yapıların cephelerinde yer alan ve kuşlardan yararlanma amacı gütmeyen sadece onların barınması için yapılan kuş evleri Osmanlı coğrafyasında yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı'daki kuş evlerinin benzerleri yaygın olmamakla birlikte, Türklere ait medeniyetlerde de görülür. Türkistan'da Arslan Baba Türbesi'nde; Hindistan'da Babürşahlar Dönemi'nden kalan Lahor Kalesi, Agra Kalesi, Delhi Kırmızı Kale ve Taj Mahal'de kuş evleri yer almaktadır (Barışta, 2002: 252; aktaran Atak, 2017: 325). Bektaş, Japonya'da söz konusu birkaç örneğin olabileceğini, bunun yazılı kaynaklardan edindiği bir bilgi olduğunu ve araştırılması gerektiğini ifade eder (Bektaş, 2003: 57).

Kuş evleri Osmanlı Mimarisi açısından önem taşır. Osmanlı Dönemi'nde külliye gibi büyük ölçekli yapılar yapılmakla birlikte, iç mekânda çini kullanımı, mukarnas ile bezenmiş yüzeylerin uygulanması, kubbelerin içlerinde bezemelerin kullanılması gibi detaylara da yer verilmiştir. Kuş evleri de Osmanlı Dönemi'nde detaylara verilen önemi yansıtmaktadır (AnaBritannica, 1989: 100; Atak, 2017: 330). Yapıların cephelerinde yer alarak, yapıları bütünleyen, detay ve estetik unsur katan uygulamalardır. 16. ve 17. Yüzyıllarda yapılan kuş evleri daha basit ve sade iken 18. Yüzyılda

gerçekleştirilenler daha zarif, görkemli ve detayları arttırılmıştır (Müderrişoğlu, 2009: 165, 167). Cami, köşk, sarayı andıran yuvalar meydana getirilmiştir.

Kuş evleri estetik açıdan göz doldurur niteliktedir. Osmanlı sanatında heykel yapılmazken, kuş evleri bir bakıma heykel sanatı ile ilişki kurar (Müderrişoğlu, 2009: 157). Binaların cephelerinde yer aldıkları ve binalara benzetildikleri için mimari ile de bağlantılıdır (Müderrişoğlu, 2009: 156-157; Akalın, 2002; Barışta, ty.). Duvardan çıkıntı yapan uygulamalar, mimari maketi andırır (Barışta, 1994: 133; Barışta, ty.; Müderrişoğlu, 2009: 157). Üzerinde yer aldıkları yapılar ile aynı dönemsal üslup özelliklerini göstermeleri Osmanlı Mimarisi açısından diğer önemli özelliklerindedir. Klasik, barok, yeni klasik gibi dönemlere ait yapıların üzerinde yer alan kuş evlerinde de söz konusu akımların izleri görülür (Bektaş, 2003: 88). Bu açıdan dönemin mimarisini, üslubunu yansıtan yardımcı birer belge niteliği taşırlar (Barışta, 2011: 131; Barışta, 1994: 133; Barışta, ty.). Üzerinde yer aldığı yapının daha küçük ölçekte olmakla birlikte aynı olan Midilli Yeni Camii (1825) cephesinde yer alan kuş evi ise nadir bir örnektir. Kuş evi, duvarında yer aldığı caminin küçültülmüş hali, maketi şeklindedir (Tanman, 2009: 171-180; aktaran: Atak, 2017: 326).

KUŞ EVLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Türklerde kuşlara ait yapıların 11. Yüzyılda, Anadolu Selçukluları Dönemi'nden itibaren yapıldıkları düşünülür (Müderrişoğlu, 2009: 153). 13. Yüzyılda Sivas'ta İzzetin Keykavus Şifhanesi'nde kuş evleri yapılmıştır (Aver, 2008; aktaran: Ürgüplü, 2013: 76). Osmanlı Dönemi'nde ilk kuş evlerinin Bursa ve Edirne'de yapılmış olabileceği ifade edilir (Müderrişoğlu, 2009: 153). Bursa'nın imparatorluğun birinci başkenti, Edirne'nin önemli ticaret yollarının üzerinde yer alması ve sonrasında ikinci başkent olması dolayısıyla bu olanaklıdır.

Klasik Osmanlı (1451 – 1699) Dönemi'nde yapılan kuş evleri ağırlıklı olarak yapıların cephesinde yer alan delikler şeklindedir. Sade ve gösterişli olmayan yuvalardır (Müderrişoğlu, 2009: 153). İstanbul'da yer alan kuş evlerinin en eski olanları 16. Yüzyıla tarihlenir ve Mimar Sinan'ın yapılarında yer alırlar (Bektaş, 2003: 67). 16. Yüzyıl İstanbul'unda kuş evi çeşitliğinde de artış olmuştur (Barışta, 1994: 133). 18. Yüzyıldan itibaren yaygın olarak uygulanmışlardır (Atak, 2017: 326). Lâle Devri (1718 – 1730) ve sonraki dönemler en fazla kuş evinin yapıldığı dönemlerdir (Müderrişoğlu, 2009: 151, 153-154). Kuş evleri 16. ve 17. Yüzyıllarda daha sade ve basit iken, 18. Yüzyıldan itibaren daha zarif ve gösterişli hale gelmiştir (Müderrişoğlu, 2009: 165, 167). Günümüze ulaşanların çoğu 18. ve 19. Yüzyıllara tarihlenir (Bektaş, 2003: 67). Yapı ile aynı zamanda yapılan kuş evleri olduğu gibi yapıya sonradan eklenenler de vardır (Bektaş, 2003: 87). Kuş evlerinin yapım tarihleri ayrıca belirtilmediği için, yapıya sonradan eklenmiş olanlar da yapı ile aynı zamanda gerçekleştirilmiş olarak değerlendirilir (Bektaş, 2003: 67; Müderrişoğlu, 2009: 157). Türkler tarafından kuş evi yapma geleneği 19. Yüzyıl sonlarına kadar sürmüştür (Aver, 2008; aktaran: Ürgüplü, 2013: 76).

Osmanlı Dönemi'nde yapıların cephelerinde yer alan kuş evleri iki çeşit olarak gerçekleştirilmiştir (Müderrişoğlu, 2009: 156, AnaBritannica, 1989: 100). Birinci tip, duvar yüzeyinden çıkıntı yapmayan ya da çok az çıkıntı yapan, bir veya birkaç delik şeklindeki yuvalardır. Yapının cephesinde bilinçli olarak oluşturulan delikler şeklindedirler (AnaBritannica, 1989: 100). Deliklerin çevresinde oyma ya da kabartma şeklinde motiflere yer verilebilmektedir. Yuvaların önünde konsol biçiminde çıkıntılar da yapılabilmektedir. Bu şekilde yuvaların görünümü zenginleşir ve belirginleşir. Kuşların konup çevreyi seyrettikleri bir yer elde edilip yuvaya girip çıkmaları kolaylaşır (Akalın, 2002) (Görsel 1-2).

İkinci tip, yapının yüzeyinden çıkıntı yapan yuvalar şeklinde uygulanmıştır. Bu açıdan ilk gruptakilere oranla daha fark edilebilir ve gösterişlidirler. Cephelerinde kemerler, kafesli pencereler, balkonlar yer alabilir; kubbe ya da farklı şekillerde çatılara sahiptirler. İnsanlara ait binaları andırabilirler (Müderrişoğlu, 2009: 156-157; AnaBritannica, 1989: 100). Yuvaların girişlerinde kuşların konabilmesi için düz bir platform, beslenmeleri için yemlikler, su içebilmeleri için suluklar bulunabilir (Müderrişoğlu, 2009: 156-157; Akay, 2004: 112-113). Kuşların ihtiyaçlarına yönelik düzenlemeler içerirler. Kuş evleri cami, köşk veya saraya benzetilerek daha gelişmiş ve görkemli uygulamalar olarak da gerçekleştirilmiştir (Görsel 3-8).

Görsel 1. Kuş Evi, Taşçılar Mescidi, Manisa (Aycı, 2009: 19)

Görsel 2. Kuş Evi, Taşhan, İstanbul (Aycı, 2009: 103)

Görsel 3. Kuş Evi, Süleymaniye Camii, İstanbul (Aycı, 2009: 14)

Görsel 4. Kuş Evi, Mütevelli Camii, Büyükbürüngüz, Kayseri (Aycı, 2009: 194)

Görsel 5. Kuş Evi, III.Selim ve III.Mustafa Türbesi, İstanbul (Aycı, 2009: 122)

Görsel 6. Kuş Evi, Selimiye Camii, Üsküdar, İstanbul (Aycı, 2009: 130)

Görsel 7. Kuş Evi, Ayazma Camii, Üsküdar, İstanbul (Aycı, 2009: 236)

Görsel 8. Kuş Evi, Ayazma Camii, İstanbul (Akalm, 2002: 472)

Kuş evlerinin daha çok İstanbul kültürünün bir parçası olduğu düşünülür (Müderrişoğlu, 2009: 163). Bunun nedeni İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin son başkenti olması ve en fazla yapının kentte yapılmasıdır (Bektaş, 2003: 51). Gösterişli ve estetik açıdan ön plana çıkan örnekler kentte yer alır (Çolak, 2019; Akalın, 2002). Ayrıca İstanbul'daki kuş evleri üzerine daha fazla araştırma ve yayın yapılmıştır (Atak, 2017: 330). Bununla birlikte kuş evleri Osmanlı coğrafyasındaki çoğu kentte gerçekleştirilmiştir. Cami gibi ibadet yapılarında, konut gibi barınma mekânlarında ağırlıklı olarak uygulanmakla birlikte; diğer yapı tiplerinde de yaygın olarak yer almışlardır (Müderrişoğlu, 2009: 155.).

Yapımlarında bir takım ölçütlere dikkat edilmiştir. Kuşların korunaklı bir yuvaya sahip olması amaçlandığından, buna uygun düzenlemeler yapılmıştır (Atak, 2017: 325). Yapıların ağırlıklı olarak güneş ışığını en fazla alan ve rüzgârdan korunan cephesi olan güney cephelerinde yer almışlardır. İnsanların ve hayvanların erişemeyeceği şekilde, yerden yüksekte uygulanmışlardır (AnaBritannica, 1989: 100; Atak, 2017: 325; Çolak, 2019; Müderrişoğlu, 2009: 156). Yuva girişlerinde kuşların tünemelerine imkân veren çıkıntı olması dışkılarının yapıya değmesine engel olmakta, dışarıyı seyredebilmeleri için olanak sağlamak ve kuşların yuvaya daha kolay girip çıkabilmelerini sağlamaktadır (Bektaş, 2003: 87).

Kuş evlerinin yapımında ahşap, taş, tuğla gibi malzemeler kullanılmıştır. Bunlar aynı zamanda üzerinde yer aldıkları yapıların ana malzemesidir (Neftçi, 2010: 11). Küfeki taşı, mermer, sıva veya karışık malzeme de yapımlarında kullanılmıştır (Thema Larousse, 1993: 292). En fazla ahşap malzemenin yapılmışlardır. Ancak ahşap malzemenin dayanımı, diğer malzemelere oranla daha az olduğundan çürüme, bozulma ya da üzerinde yer aldıkları binaların yıkılması sonucu, ahşap kuş evleri daha fazla yok olmuştur (Bektaş, 2003: 76).

KUŞEVİ TASARIMLARI

Öğrenme, "evren, dünya, insan, hayat ve hayatın içindeki bütün öğeler" ile bağlantılıdır. İnsanlar canlı ve büyük bir sistemin içinde yaşarlar. Öğrenme okulla sınırlı değildir, hayatın her alanında ve her anını kapsayan bir süreçtir (Arıtan, 2010: 152). Mimari Tasarım eğitiminde öğrencinin düşünme, sorgulama, eleştirme, karar verme gibi özelliklerinin ön plana çıkarılması amaçlanır (Zengel, 2012: 147). Araştırmayı bir davranış olarak içselleştiren ve yaşam tarzı haline getiren, nitelikli, yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanır (Seylan, 2019: 8). "Eğitim gerçeklerin öğretilmesi değildir, düşünmek için aklın eğitilmesidir" (Albert Einstein; aktaran: Çağlar, 2019: 6). Mimari tasarım atölyelerinde yeni bilgi alanlarında deneyim kazanılır; bilgi alanlarının yeni sınırları keşfedilir; yaratıcılığın yeni yorumu ortaya konur; disiplinler arası düşünce önem kazanır; kültürel altyapı üzerinde durulur; tasarımda neden - sonuç ilişkileri irdelenir; kuram - uygulama bütünlüğü göz önünde bulundurulur (İncedayı, 2008: 74).

Mimari Tasarım eğitiminde mimarlığa bütüncül bir çerçeveden yaklaşılması ve mimarlığın farklı ölçeklerde çok katmanlı, kompleks ilişkilerle işleyen bir eylem alanı olarak görülmesi amaçlanır (Gür, 2017: 49). Tasarım problemlerinin sadece bir değil, birçok çözümü vardır. Öğrencilerden beklenen çözüm için çaba göstermeleridir. Öğrenciler bir konu üzerinde çalışırken fikirlerinin uygunluğunu dener, projeyi değiştirir ve geliştirirler (Bollinger vd., 2016: 383). Mimarlığı anlamak ve değerlendirmek için insanı, dolayısıyla toplumu anlamak ve tanımak gerekir (Yürekli, 2011: 23). Tasarımcı insan ve toplumun yanı sıra çevrenin tarihi, kültürü, ekonomisi vb. birçok konuda bilgili olmalıdır (İncedayı, 2008: 10). Mimarlık eğitiminde ve özellikle tasarım atölyelerinde yaratıcı bakış açısının gelişmesi beklenir. Yerel özelliklerin tasarım sürecinde yorumlanması, tasarım ve uygulama sürecinde çağdaş, bilimsel bir yaklaşım olarak planlanabilir (İncedayı, 2008: 74-75).

Görsel 9. Malzeme: Karton; Tasarlayan: Ladin Arslantaş (Özçakı, 2019)

Görsel 10. Malzeme: İp; Tasarlayan: Gizem Huseymoglu (Özçakı, 2019)

Görsel 11. Malzeme: Hasır; Tasarlayan: Mehmet Hakan Erdemir (Özçakı, 2019)

Görsel 12. Malzeme: İp; Tasarlayan: Ebru Sena Dönmez (Özçakı, 2019)

Görsel 13. Malzeme: Eva; Tasarlayan: Merve Mürüvet Pehlivan (Özçakı, 2019)

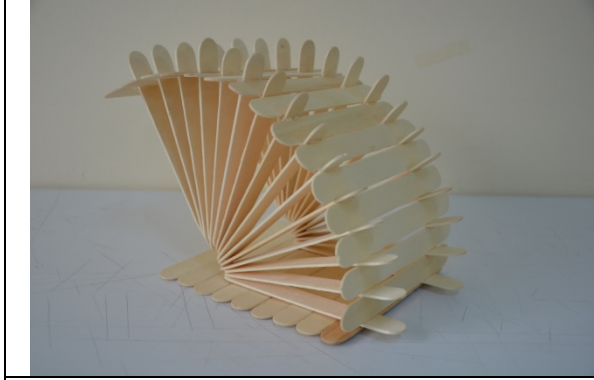
Görsel 14. Malzeme: Balsa; Tasarlayan: Asif Latif (Özçakı, 2019)

Görsel 15. Malzeme: Plastik Şişeler; Tasarlayan: Edanur Üsküplü (Özçakı, 2019)

Görsel 16. Malzeme: Mantar; Tasarlayan: Rabia Tırın (Özçakı, 2019)

Görsel 17. Malzeme: Dil Çubuğu; Tasarlayan: Gülaynur Ünal (Özçakı, 2019)

Görsel 18. Malzeme: Silikon; Tasarlayan: Kemal Koçak (Özçakı, 2019)

Görsel 19. Malzeme: Alçı; Tasarlayan: Beyza Yüzseven (Özçakı, 2019)

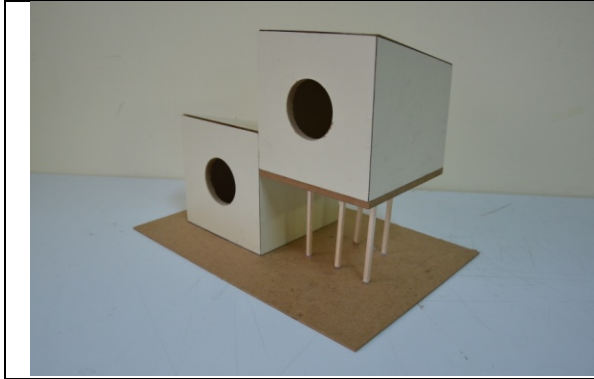
Görsel 20. Malzeme: Karton Bardak; Tasarlayan: Ahmet Yıldız (Özçakı, 2019)

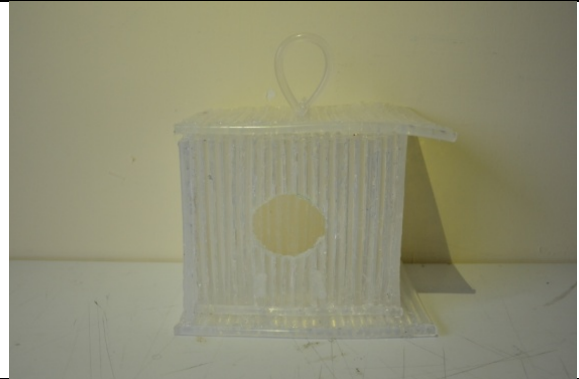
Görsel 21. Malzeme: Sabun; Tasarlayan: Batuhan Köse (Özçakı, 2019)

Görsel 22. Malzeme: Çöp Şiş, Kuru Ot; Tasarlayan: Çağdaş Akcan (Özçakı, 2019)

Görsel 23. Malzeme: Ahşap; Tasarlayan: Kenan Fidan (Özçakı, 2019)

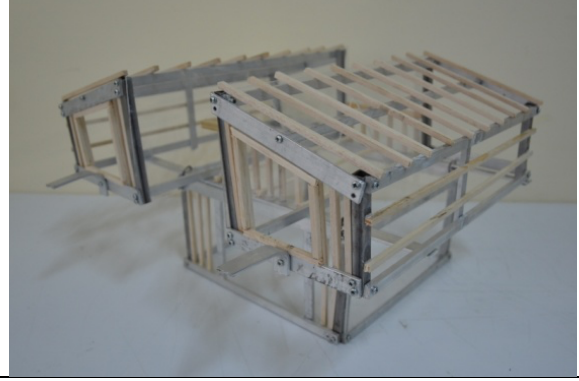

Görsel 24. Malzeme: Silikon; Tasarlayan: Aylin Güçlü (Özçakı, 2019)

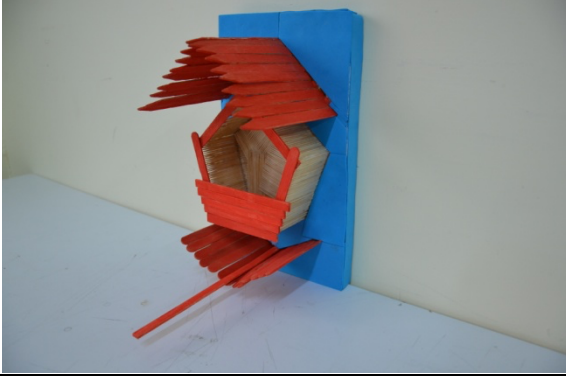

Görsel 25. Malzeme: Köpük; Tasarlayan: Edanur Yaşar (Özçakı, 2019)

Görsel 26. Malzeme: Metal ve Ahşap Çubuklar, Pleksiglas; Tasarlayan: Ahmet Üner (Özçakı, 2019)

Görsel 27. Malzeme: Kürdan, Ahşap Şiş; Tasarlayan: Enes Mecit (Özçakı, 2019)

Görsel 28. Malzeme: Plastik Poşet; Tasarlayan: Veli Tolga Ültay (Özçakı, 2019)

Görsel 29. Malzeme: Sünger; Tasarlayan: Sibel Can (Özçakı, 2019)

Görsel 30. Malzeme: Pinpon Topu; Tasarlayan: Ozan Yoruk (Özçakı, 2019)

Görsel 31. Malzeme: Ahşap Çıta; Tasarlayan: Mahsun Aktaş (Özçakı, 2019)

Görsel 32. Malzeme: Kil; Tasarlayan: Ekin Doğa Akın (Özçakı, 2019)

Görsel 33. Malzeme: Mozaik Taşı; Tasarlayan: Mustafa Furkan Yorulmaz (Özçakı, 2019)

Görsel 34. Malzeme: Dil Çubuğu; Tasarlayan: Asya Kaya (Özçakı, 2019)

Görsel 35. Malzeme: Çöp Şiş; Tasarlayan: Muhammed Bingöl (Özçakı, 2019)

Görsel 36. Malzeme: Pipet; Tasarlayan: Başak Berfin Yılmaz (Özçakı, 2019)

Görsel 37. Malzeme: Çivi; Tasarlayan: İncilay Ezgi Keleşoğlu (Özçakı, 2019)

Görsel 38. Malzeme: Keçe; Tasarlayan: Ece Yıldırım (Özçakı, 2019)

Görsel 39. Malzeme: Plastik Şişe, İp; Tasarlayan: Hüseyin Can Koşar (Özçakı, 2019)

Görsel 40. Malzeme: Strafor; Tasarlayan: Mustafa Yorulmaz (Özçakı, 2019)

Bu bağlamda Mimarlık birinci sınıf öğrencilerinin farkındalığını arttırmak; maket malzemeleri ve yapım teknikleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak; ortak çalışma yapmaları ve birbirlerinin çalışmalarını değerlendirmeleri için imkân sağlamak; tasarım süreci hakkında bilgi edinmeleri ve eleştirel düşüncenin önemini kavramaları için kuş evleri ile ilgili bir çalışma yapılmıştır. Öğrenciler kuş evleri hakkında bilgi edinmiş ve kuş evleri tasarımları gerçekleştirmiştir. Çalışma 2019 - 2020 Eğitim Öğretim Yılı, Güz Yarıyılı'nda, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Mimarlık Bölümü birinci sınıfında eğitim gören 36 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında öğrencilerden kuş evleri ile ilgili bir kitap okumaları istenmiştir. Kuş evlerinin daha geniş kapsamlı görsellerine ulaşabilecekleri kaynaklar önerilmiştir. Başka bir gün okudukları kitap hakkındaki görüşlerini atölye ortamında tartışmışlardır. Kuş evlerinin yanı sıra güvercinlikler gibi kuşlar için yapılmış diğer yapılardan da bahsedilmiştir. Günümüzde kuş evlerinin yapılmama nedenleri hakkında konuşulmuş ve kullanılmalarını sağlamak için fikir üretmeleri istenmiştir.

Çalışmanın ilerleyen aşamasında öğrencilerden maket yapımında kullanabilecekleri malzemeleri belirtmeleri istenmiştir. Bunlar tüm öğrencilerin görebileceği şekilde listelenmiştir. Öğrencilerden bir malzemeyi tasarımlarının ana malzemesi şeklinde belirleyip kuş evi tasarımı yapmaları istenmiştir. Seçilen malzemeye uygun şekilde malzemeleri birleştirecekleri elemanlara ve birleştirme tekniğine karar vermeleri beklenmiştir. Öğrenciler belirlenen malzemeleri temin edip başka bir gün atölye ortamında tasarımlarını gerçekleştirmişlerdir. Birbirlerinin tasarımları hakkında fikir yürütme imkânına sahip olmuşlardır. Tasarımların tamamlanmasının ardından öğrencilerle bir araya gelinip tasarımlar üzerine konuşulmuştur. Tasarımlarını eleştiriler doğrultusunda geliştirme imkânına sahip olmuşlardır.

Mimarlık eğitiminde ölçekli maketler önemli bir araçtır. Maketler, öğrencilerin ölçek kavramını kavramaları ve tasarımlarını üç boyutlu hayal edebilmelerini kolaylaştırmak için yapılır. Kuş evi çalışması kapsamında öğrencilerin mimarlıkta maketin önemini, makette kullanılan malzemeleri ve farklı malzemelerin bir araya gelme, yapıştırma ve birleştirme tekniklerini kavramaları amaçlanmıştır. Kuş evi maketlerinin yapımında kullanılan malzemeler: karton, mukavva, plastik poşet, strafor, eva, fotoblok, sünger, keçe, çöp şiş, kürdan, silikon, pinpon topu, karton bardak, ahşap çita, pipet, kil, balsa, dil çubuğu, ahşap, mantar, alçı, köpük, sabun, ip, ahşap çubuk, çivi, plastik şişe, hasır, pleksiglas, ahşap şiş, mozaik taşı şeklindedir. Öğrenciler bir tane ana malzeme seçmelerinin ardından ek malzemeler kullanabilmişlerdir. Bunun yanı sıra silikon, hızlı yapıştırıcı, tutkal, çift taraflı bant, çivi, ip, kürdan, bükülebilir tel gibi bağ malzemeleri kullanarak ya da sadece kullandıkları ana malzemenin özelliklerinde yararlanıp malzemenin bir arada durmalarını sağlayarak, tasarımlarını meydana getirmişlerdir (Görsel 9-40).

Öğrencilerden dış hava şartlarına uyum sağlayan ve kuşlar tarafından yaşamak için tercih edilebilecek kuş evi tasarımları yapmaları beklenmemiştir. Amaçlanan mümkün olduğunca farklı maket malzemesi ile çalışmaları ve bunların bir araya gelişlerinde kullanılacak bağ elemanlarını, yapıştırma malzemelerini denemeleridir. Dış hava şartlarına dayanım söz konusu olduğunda ve kuşların sağlıkları göz önüne alındığında kullanılacak malzeme sayısı daha kısıtlıdır. Bununla birlikte binaların cephesine monte edilebilecek uygulamalar (Görsel 14, 23, 34), ağaç dalına asılabilecek çalışmalar (Görsel 10, 12, 22, 39) ve zemine montajları yapıp yüksek duvar üstüne ya da binanın çatısındaki parapete konulabilecek çalışmalar da gerçekleştirilmiştir (Görsel 31, 32). Asılmaları için aparatlara sahip olanlar vardır (Görsel 18, 24, 38, 39). Tünekler ve kuşların beslenmesi yemlik ya da su içmesi için suluklara yer verilen uygulamalar söz konusudur (Görsel 16, 30). Kuşların oynaması için düzeneklere sahip olan tasarımlar da gerçekleşmiştir (Görsel 13). Dış şartlara uygun olmayan malzemelerle gerçekleştirilen uygulamaların bir bölümü başka bir malzeme ile (cila, sır, vb.) dayanımları artırılarak kullanılabilir. Tasarımlarının doğasına uygun olacak şekilde dış mekânda kullanıma uygun başka malzemelerle de gerçekleştirilmeleri olasıdır.

Kuş evleri üzerine gerçekleştirilen çalışma ile öğrenciler canlıların ihtiyaçlarını gözeterik tasarım yapmışlardır. Gerçekleşen görüşmelerde kuş evleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını, hatta duymadıklarını ifade eden öğrenciler kuş evleri hakkında bilgi sahibi olmuş ve çevrelerine karşı farkındalıkları artmıştır. Edirne'ye düzenlenen teknik geziye katılan ve buradaki tarihi yapıları gezen öğrenciler, yapılarda kuş evi olma durumuna baktıklarını ve günümüzde kuşların yapılara konmaması

için yapılan düzenlemeleri gördüklerini ifade etmiştir. Çalışma kapsamında öğrencilerin çevrelerine farklı bir gözle bakmaları için imkân sağlanmış; tarihi yapılardaki detayların yapılma amaçlarını sorgulamış ve mimarlıkta neden, nasıl, niçin, ne zaman, kim gibi soruları sorarak çevrelerini gözlemlemişlerdir.

SONUÇ

Kuş evleri Osmanlı Dönemi yapılarında görülen karakteristik bir uygulama olmakla birlikte, günümüzde uygulanmamakta, hatta yeterince bilinmemektedir. Geleneksel çevrelerde yaşayanların başka yerlere taşınması ve söz konusu çevrelerin zarar görmesi söz konusudur. Kuş evleri ile ilgili günümüzdeki uygulamalar, tasarımlar sınırlıdır. Dekoratif amaçlı objelerin üretilmesi ya da sanatsal çalışmalar söz konusudur. Kuş evlerinin küçük boyutlu olmaları ve insanların erişemeyeceği yükseklikte, dolayısıyla göz hizasından daha yukarıda yapılmaları günümüzde bilinmemelerinde etkindir.

Kuş evleri ile ilgili gerçekleşen çalışma kapsamında öğrenciler kuş evi görmediklerini ve hakkında bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmiştir. Konuyla ilgili bilgi edinmiş ve yeni tasarımlar yapmışlardır. Kuş evlerinin günümüzde yapılmama nedenleri hakkında fikir yürütmüş ve günümüzde kullanımlarının sağlanması için öneriler geliştirmişlerdir. Çevrelerini gözlemlemeleri ve diğer canlılardan yola çıkan uygulama ile tasarım yaparken insanların ihtiyaçlarını gözetmeleri konusunda bilinçlenmişlerdir. Kuşlar üzerinden, canlı ile tasarım nesnesinin boyutsal özelliklerinin ilişkisini irdelemişlerdir. İçinde yaşadıkları çevreyi, sosyal ve kültürel ortamı algılayıp eleştirel bir bakış açısı ile yorumlamışlardır. Osmanlı Mimarisi'nde olduğu gibi diğer medeniyetlerin geleneksel mimarisinde de insanların gündelik hayattaki istekleri ve ihtiyaçlarından meydana gelen unsurlar söz konusudur. Öğrencilerin sadece kuş evleriyle ilgili değil, çevrelerindeki diğer unsurlar ve geleneksel mimariye karşı ilgilerinin ve farkındalıklarının artması amaçlanmıştır.

Öğrenciler kuş evleri ile ilgili edindikleri bilgileri aktarırken; kuş evleri ile ilgili tartışırken; tasarımlarını geliştirirken ve birlikte çalışırken, üretirken ve birbirlerinin tasarımları hakkında yorum yaparken interaktif bir ilişki içinde olmuşlardır. Mimarlıkta olumlu ya da olumsuz eleştirinin önemini kavramalarına gayret edilmiştir. Atölye yürütücüsünden tek taraflı bilgi alarak değil; atölye sürecine arkadaşlarının çalışmaları hakkında fikir yürüterek katkı sağlamışlardır. Süreç, tasarım atölyesinin fikirlerin tartışıldığı bir mekân olmasını örneklemektedir. Mimarlık birinci sınıf öğrencileri maket yapımı konusunda deneyim kazanmıştır. Mimari maket yapımında alışıl gelen malzemelerin dışındaki malzemelerle çalışma imkânına sahip olmuşlardır. Farklı yapıştırma ya da boyama teknikleri uygulamaları da malzemeleri tanımlarında etkili olmuştur.

Çalışma kapsamında öğrenciler sadece dış hava şartlarına karşı dayanıklı malzemeleri kullanmaları yönünde sınırlandırılmamıştır. Amaçlanan öğrencilerin farklı maket malzemeleri ve yapıştırma teknikleri ile çalışıp malzemelerin doğasını kavramasıdır. Kuş evleri ile ilgili gerçekleşecek başka çalışmalarda, kullanılan malzemeler kısıtlanıp sadece dış hava şartlarına uygun kuş evi tasarımları yapılabilir. Kuşların yuva yapmayı tercih ettikleri yön ve yükseklik gözetilerek, kuş evlerinin uygun yerlere konulması ve kuşların yuvalarda yaşamayı tercih etme durumlarının gözlenmesi de söz konusu olabilir. Uygulamalarda elde edilen veriler doğrultusunda kuş evlerinin yaygınlaştırılması yönünde çalışmalar genişletilebilir. Günümüz yapılarının bir parçası olacak, onlarla aynı malzemedan üretilen tasarımların yapılması da olasıdır.

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. (2002). “Kuşevi”, *İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, Cilt: 26, s. 472-473.

Akay, F. (2004). “Kuş Evleri”, *Skylife*, sayı: 3, s. 108-114.

Akyol Altun, D. ve Uzun, İ. (Edt.) (2012). *Noktadan Mekâna*, İstanbul: Yalın Yayıncılık.

- AnaBritannica (1989). “Kuş Evi”, İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş. ve Encyclopaedia Britannica INC., cilt: 14, s. 100.
- Aritan, A. (2010). *Holistik Öğrenme*, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Atak, E. (2017). “Tokat Tarihi Yapılarındaki Kuşevleri”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, Autumn I, Sayı: 59, s. 323-342.
- Atalay Aktuğ, C. (2010). “Seramik Eserlerde Evin Anlamı”, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, Sayı: 6, s. 23-33.
- Aycı, M. (Edt.) (2009). *Şefkat Estetiği Kuşevleri*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Barışta, H. Ö. (1994). “Kuş Evi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, Cilt: 5, s. 133-134.
- Barışta, H. Ö. (2011). “Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul Camilerinden Kuşevleri”, *Din ve Hayat*, Sayı: 14, s. 130-133.
- Bayraktar, N.; Görer Tamer, N.; Tekel, A.; Gürer, N.; Ceylan Kızıldaş, A. ve Armatlı Köroğlu, B. (2012). *Görsel Eğitimde Yaratıcılık ve Temel Tasarım*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bekleyen, A. (2007). “Diyarbakır Kırsalındaki Güvercin Evleri: Boranhaneler, Karaçalı (Tilalo) Köyü”, *Trakya Univ J Sci*, Sayı: 8(2), s. 99-107.
- Bektaş, C. (2003). *Kuş Evleri (Bird - Houses)*, İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bollinger, K.; Janowski-Fritsch, R.; Jonkhans, A. and Mueller, B. [Institute of Architecture, University of Applied Arts Vienna] (Edt.) (2016). *Studio Prix: University of Applied Arts Vienna 1990-2011*, Basel: Birkhäuser.
- Çağlar, N. (2019). “Önsöz”, *Mimarlık Okullarında Tasarım Stüdyoları: Farklı Denemeler*, Çelen Öztürk, A. (Der.), İstanbul: YEM Yayın.
- Çalışkan, C. İ. ve Koç, E. (2019). “Kuşevleri ve 3 Boyutlu Baskı Yöntemi ile Üretimi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı: 13, s. 167-185.
- Çelen Öztürk, A. (Der.) (2019). *Mimarlık Okullarında Tasarım Stüdyoları: Farklı Denemeler*, İstanbul: YEM Yayın.
- Çolak, İ. (2019). “Osmanlı Zamanının Mutlu Hayvanları”, *Zafer Bilim Araştırma Kültür Sanat Dergisi*, Şubat, Sayı: 506, s. 40-44.
- Çorağan Karakaya, N. (2014). “Kayseri'nin Gesi Beldesi, Küçük Bürüngüz (Subaşı) Köyü İle Ağırnas Vadisi'ndeki Bizans Dönemine Ait Sivil-Zirai Kaya Yapıları”, *Turkish Studies*, Volume 9/10 Fall, s. 335-358.
- Ferri, M. (2018). “Ancient Artificial Nests to Attract Swifts, Sparrows and Starlings to Exploit them as Food”, *Birds as Food: Anthropological and Cross-disciplinary Perspectives*, Duhart F, Macbeth H. (Edt.), The International Commission on the Anthropology of Food and Nutrition (ICAF), s. 217-239.
- Gür B. F. (2017). “Praksis: Eylem Olarak Tasarım ve Eğitimi”, *Mimari Tasarım Eğitime Çağdaş Önermeler*, Öymen Gür, Ş. (Edt.), İstanbul: YEM Yayın.
- Hasol, D. (1998). “Kuş evi, kuş köşkü”, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, s. 284.
- İmamoğlu, V.; Korumaz, M. ve İmamoğlu, Ç. (2005). “A Fantasy in Central Anatolian Architectural Heritage: Dove Cotes and Towers in Kayseri”, *METU Journal of the Faculty of Architecture*, Sayı: 22:2; s. 79-90.
- İnan, T. ve Azmanoğlu, R. (2016). “Belgesel Fotoğrafçılık Tekniğiyle Osmanlı Dönemi Kuş Saraylarının İncelenmesi”, *Turkish Studies*, Volume 11/2 Winter 2016, s. 583-610.
- İncedayı, D. (2008). *Mimari Tasarımda Disiplinlerarası Yaklaşım*, İstanbul: TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi.

- İşçen, Y. (2007). “Gesi Bağları Güvercinlikleri”, *Peribacası Kapadokya Kültür ve Tanıtım Dergisi*, Sayı: Ekim.
- İşçen, Y. (2009). “Kapadokya ve Güvercinlikler”, *Peribacası Kapadokya Kültür ve Tanıtım Dergisi*, Sayı: Ağustos.
- Karssen, A. and Otte B. (2014). *Model Making Conceive, Create and Convince*, Amsterdam: Frame Publisher.
- Müderrişoğlu, F. (2009). “Kuşevleri”, *Şefkat Estetiği Kuşevleri*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Aycı, M. (Edt.), s. 149-169.
- Nasr, S. H. (Prof. Dr. Seyyid Hüseyin Nasr ile söyleşi) (2009). *Şefkat Estetiği Kuşevleri*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Aycı, M. (Edt.), s. 253-259.
- Neftçi, A. (2010). *İstanbul'un 100 Kuşevi*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Onur Erman, D. (2009). *Seramik Sanatında Kuş Figürü Üzerine Deneysel Uygulamalar*, Dizdar Terviel, C. (Danışman), Basılmamış Sanatta Yeterlilik Eseri Çalışması Raporu, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik Anasanat Dalı.
- Onur Erman, D. (2014). “Bird Houses in Turkish Culture and Contemporary Applications”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Sayı: 122, s. 306-311.
- Özçakı, M. (2019). Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Mimarlık Bölümü birinci sınıf öğrencilerinin 2019 - 2020 Eğitim Öğretim Yılı Güz Yarıyılı kuş evi çalışmaları (Fotoğraf), Tekirdağ.
- Özen, R. (2012). “Bird Shelters in Turkey: Birdhouses and Dovecotes”, *Journal of the Faculty of Veterinary Medicine*, Kafkas University, Sayı: 18 (6), s. 1079-1082.
- Serim, Ö. R. (2016). *Anadolu Medeniyetinde Kuş Evleri ve Güvercinlikler*, Eurasian House, Ankara.
- Seylan, A. (2019). *Temel Tasarım*, İstanbul: YEM Yayın.
- Sözen, M. (Prof. Dr. Metin Sözen ile söyleşi) (2009). *Şefkat Estetiği Kuşevleri*, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Aycı, M. (Edt.), s. 195-202.
- Şölenay, E. ve Çelikoğlu, Ö. (2012). “Bir Malzeme Olarak Seramiğin Kuşevlerinde Kullanılması”, *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*, Sayı: 2, s. 41-51.
- Thema Larousse Tematik Ansiklopedi (1993-1994). “Kuş Evleri”, Larousse, Milliyet, Cilt: 6, s. 292-293.
- Ülgen, A. (1994). “Türk Mimarîsinin Minyatür Yapıları: Kuş evleri”, *Tarih ve Medeniyet*, Eylül, Sayı: 7, s. 55-58.
- Ürgüplü, G. (2013). *Derin Ekoloji Bağlamında Kentte Sokak Hayvanlarıyla Birlikte Yaşamak Olgusunun İncelenmesi*, Hacıhasanoğlu, O. (Danışman), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Disiplinlerarası Anabilim Dalı, Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı.
- Yörükoğlu, S. (2008). *Kültürel Mirasın Yeni Nesile Aktarılması Amacıyla Kuş Evlerinin Görsel Sanatlar Dersi Programında Kullanılması*, Özel, A. (Danışman), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı.
- Yürekli, F. (2011). *Mimarlık Mimarlığımız*, İstanbul: YEM Yayın.
- Yürekli, F. ve Falay, İ. M. (2006). *Karşı Deneyim - Aykırı Eğitim*, İstanbul: YEM Yayın.
- Zengel, R. (2012). “Mimari Tasarıma Başlarken”, *Noktadan Mekâna*, Akyol Altun D., Uzun İ. (Edt.), İstanbul: Yalın Yayıncılık, s. 147-150.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Barışta, H. Ö., (ty.). “Osmanlı İmparatorluğu Döneminden Kuşevleri”, <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384317>. Erişim Tarihi 09.07.2019.

Çolak, İ. (ty.a). “Osmanlı’da Hayvan Sevgisi ve Hayvan Hakları 1”, *Yenidünya Dergisi*, <https://yenidunyadergisi.com/osmanlida-hayvan-sevgisi-ve-hayvan-haklari-1/>. Erişim Tarihi 08.07.2019.

Çolak, İ., (ty.b). “Osmanlı’da Hayvan Sevgisi ve Hayvan Hakları 2”, *Yenidünya Dergisi*, <https://yenidunyadergisi.com/osmanlida-hayvan-sevgisi-ve-hayvan-haklari-2/>. Erişim Tarihi 08.07.2019.